

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE SOCIALE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 327[(478+(470+571))(043.2)

TCACI ANATOLI

RELAȚIILE MOLDO-RUSE IN CONTEXTUL PROCESELOR
INTEGRAȚIONISTE EUROPENE VERSUS EUROASIATICE

SPECIALITATEA 562. 02 – ISTORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE
ȘI POLITICII EXTERNE

Rezumatul tezei de doctor în științe politice

CHIȘINĂU, 2021

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii doctorale Științe Sociale, Universitatea de Stat din Moldova

Conducător științific:

Cebotari Svetlana, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, USM

Comisia de doctorat pentru susținerea publică a tezei de doctor:

1. Solomon Constantin, *președinte*, doctor habilitat în politologie, profesor universitar, USM
2. Cebotari Svetlana, *conducător științific*, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, USM
3. Vasilescu Grigore, *referent oficial*, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, USM
4. Maisaia Vakhtang, *referent oficial*, doctor în științe politice, profesor universitar, Universitatea Internațională Caucasus, Tbilisi, Georgia
5. Țveatcov Nicolai, *referent oficial*, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Administrația Președintelui Republicii Moldova
6. Turco Tatiana, *membu al comisiei*, doctor în științe politice, conferențiar universitar, USM
7. Hîrbu Diana, *secretar științific al comisiei*, doctor în științe politice, conferențiar universitar, USM

Susținerea va avea loc la data de 19 februarie 2021, ora 15 00, în sala 222, în cadrul ședinței Comisiei de doctorat, blocul IV al Universității de Stat din Moldova (mun. Chișinău, str. Alexei Mateevici, nr. 60, MD-2009).

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, biblioteca Universității de Stat din Moldova, precum și pe pagina web a ANACEC

Rezumatul a fost expediat la data de 12.01.2021

Secretar științific al Comisiei de doctorat:

HÎRBU Diana, doctor în științe politice, conferențiar universitar _____

Conducător științific:

CEBOTARI Svetlana, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar _____

Autor:

TCACI Anatoli _____

CUPRINS:

1. REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	4
2. CONȚINUTUL TEZEI.....	11
3. CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	23
4. BIBLIOGRAFIE.....	27
5. LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI	30
6. ADNOTARE (în limbile română, rusă și engleză).....	31

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Urmărind cu atenție schimbările din ultimele două decenii prezente pe mapamond, devine evident faptul că metamorfozele geopolitice afectează sistemul și structura relațiilor internaționale. Aceste evoluții sunt determinate de starea mediului și de încercările de transformare a sistemului relațiilor internaționale, formate ca rezultat al destrămării URSS. Actualmente, suntem prezenți la formarea unui sistem pluricentrist al relațiilor internaționale. Pe lângă SUA și China, actori geopolitici - centre de putere, pe arena internațională, pretind a fi Uniunea Europeană și, inclusiv, Federația Rusă, care depune efort de revenire ca forță nu doar regională, dar internațională.

Procesele integraționiste, cu începere din a doua jumătate a secolului al XX-lea au devenit tendințe avangardiste prezente în relațiile internaționale din secolul al XXI-lea, iar participarea la procesele integraționiste asigură implicarea politică și economică a statelor în procesele internaționale și dezvoltarea stabilă. Procesele active de extindere a Uniunii Europene la începutul secolului al XXI-lea, împreună cu proliferarea valorilor europene în țările din Europa de Est și din spațiul post-sovietic, au contribuit la extinderea intereselor geopolitice ale UE. Ca urmare a extinderii ariei de interese geopolitice în spațiul post-sovietic, Uniunea Europeană s-a confruntat cu poziția Federației Ruse, care examinează zona spațiului post-sovietic pentru o perioadă lungă de timp după prăbușirea URSS ca domeniu al intereselor și al influenței geopolitice.

Nivelul crescut de concurență în domeniul de interese geopolitice a stimulat Federația Rusă să intensifice procesul de integrare în spațiul eurasiatic, păstrând în același timp formatul cooperării în cadrul CSI. În aceste condiții, două asociații de integrare - Uniunea Europeană și Uniunea Economică Eurasiatică, care diferă prin profunzimea integrării și a numărului de participanți, dar similare în ceea ce privește principiile de bază ale integrării economice, au acoperit aproape întreg continentul Eurasiei după amploarea sa, formând un fel de subsistem de relații internaționale cu două centre de putere, UE și UEEA. Spre deosebire de UE, în cadrul integrării eurasiatice, Federația Rusă acționează ca principalul integrator și centru de putere, dar fragmentarea a devenit o trăsătură caracteristică a proceselor de integrare în spațiul post-sovietic.

Astfel, relevanța cercetării relațiilor moldo-ruse în noile condiții se datorează mai multor factori. În primul rând, în contextul noilor realități geopolitice, cât și ținând cont de locația geografică a Republicii Moldova între cele două asociații de integrare, în cadrul subsistemului format, politica externă a Republicii Moldova este determinată de mediul relațiilor internaționale, de starea relațiilor precum și de confruntarea intereselor dintre centrele de putere din regiune afectează stabilitatea regională.

În al doilea rând, în procesul de implementare a cursului de politică externă a integrării europene a Republicii Moldova timp de douăzeci de ani, din cauza scindării politice interne și a presiunii politicii externe, nu a fost luată în considerare importanța principiilor desfășurării unei politici externe echilibrate, fixate în Concepția de politică externă. Drept urmare, nivelul de încredere în Republica Moldova la diferite etape de integrare s-a redus atât în Est, cât și în Vest, iar politica externă nu asigură realizarea interesului național consolidat.

În al treilea rând, realizarea interesului național al Republicii Moldova se datorează necesității formării unei noi abordări în politica externă și a stabilirii strategiei de politică externă. Analiza strategică și determinarea perspectivelor de dezvoltare a proceselor integraționiste, cât și formatul de cooperare al Republicii Moldova în cadrul acestora, asigură realizarea interesului național. La rândul său, stabilirea și construirea unei cooperări depline și de încredere între Republica Moldova și Federația Rusă, ținând cont de experiența istorică a relațiilor dintre cele două state și de interesul național al Moldovei pe termen lung, este condiționată de domenii de cooperare importante pentru Republica Moldova. Principalele direcții ale interacțiunii bilaterale sunt: colaborare comercial-economică, umanitară și cooperarea în rezolvarea problemei transnistrene.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor supuse investigației. Relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă în contextul proceselor integraționiste, cât și interesele geopolitice și influența Federației Ruse și a Uniunii Europene în regiune au fost și rămân obiectul cercetării mai multor politicieni, dar și a reprezentanților mediului academic.

Printre autorii occidentali care au supus cercetării interesele geopolitice ale Federației Rusie și ale Uniunii Europene ca factor de influență asupra orientării politicii externe și formării potențialului de confruntare în Republica Moldova, merită atenție lucrările lui N. Medico [16], J. Beyer și S. Wolff [11], F. Parmentier [21], J. O'Loughlyn [17]. Interesele geostrategice ale Federației Ruse determinate de susținerea separatismului în Transnistria și de prezența militară a contingentului rus în regiune și în Republica Moldova, ca factor de descurajare a extinderii NATO în Est, sunt aria de interes ale lui J.Friedman [13], R. Kennedy [14], J. F. Drevet [20], V. Țicu [18]. Nu mai puțin interes pentru știința contemporană prezintă componenta energetică și economică a relațiilor bilaterale moldo-ruse. Astfel, instrumentele de presiune asupra Republicii Moldova, devin subiect de cercetare pentru S. Woehrel [19]. Problemele formării și utilizării instrumentelor de "soft power" ale Federației Rusie în relațiile cu Republica Moldova reprezintă obiectul cercetării în lucrările lui A. Makarychev [15], A. Devyatkov [12].

Cercetarea relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă în cadrul proceselor de integrare europeană și cooperare cu CSI, prezintă interes pentru reprezentanții

comunității științifice din Federația Rusă. Analiza intereselor Republicii Moldova și natura relațiilor bilaterale cu Federația Rusă în contextul concurenței crescânde a celor două asociații integraționiste – europene și eurasiatice, este prezentată de I. Selivanov [34], A. Shevchenko [44], E. Vinokurov, S. Kulik, A. Spartak [24]. Construirea cooperării bilaterale depline dintre Republica Moldova și Federația Rusă, ca factor pentru consolidarea stabilității politice și economice în Republica Moldova și în regiune, asigurând realizarea intereselor naționale ale părților, este analizată de L. Brysyakina [22], V. Ogneva [31]. Interesul statelor din spațiul post-sovietic și al Republicii Moldova pentru cooperare în condițiile consolidării poziției Federației Rusie în politica mondială este cercetat de G. Greenberg [26], I. Kobrinskaya [27]. Nu mai puțină atenție prezintă analiza relațiilor bilaterale în contextul noilor realități geopolitice aflate în schimbare a lui F. Muhametshin [29]. În contextul analizei intereselor Federației Ruse și ale Republicii Moldova cu referire la procesul de integrare eurasiatică sunt studiile elaborate de către A. Lukin [28] și A. Ryabov [33].

Încercările de cercetare a relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă în contextul proceselor de integrare europeană și cooperare în cadrul CSI la etapa actuală au fost realizate și în Republica Moldova. Parteneriatul strategic al Republicii Moldova cu Federația Rusă și natura multi-vectorială a politicii externe a Republicii Moldova, inclusiv integrarea europeană și dezvoltarea relațiilor cu CSI, este subiectul cercetării efectuate de S. Nazaria [30]. Contextul istoric al relațiilor Republicii Moldova cu Federația Rusă în procesul de elaborare a strategiei de politică externă, subiectul analizei lui V. Țurcan și V. Moșneaga [42]. Evoluția relațiilor moldo-ruse în condițiile realizării direcției estice a ”politicii de vecinătate” a UE și tensiunilor geopolitice în creștere în regiune, este analizată de C. Solomon [35], A. Tcaci [36], S. Cebotari și N. Stercul [43], A. Roman și S. Nazaria [32]. Rolul Federației Ruse, interesele geopolitice și geostrategice în contextul soluționării conflictului transnistrean ca parte integrantă a relațiilor bilaterale în cadrul proceselor integraționiste sunt cercetate de I. Bucătaru [23], V. Juc și V. Ungureanu [6], Gh. Cojocaru [4], C. Mînescu și A. Găncu [7], D. Benchechi [10], O. Serebrian [9]. Analiza poziției și a rolului Republicii Moldova în noile condiții geopolitice, a sistemului de relații internaționale și a relațiilor cu partenerii externi este prezentată de E. Ciobu [3], V. Juc [5]. Interesul național și securitatea Republicii Moldova în cadrul relațiilor bilaterale cu Federația Rusă și a proceselor integraționiste, este analizat de către V. Saca [8], S. Cebotari [2], Gh. Căldare [1], Iu. Gorincioi [25].

În pofida prezenței unei multitudini de cercetări privind relațiile moldo-ruse prezentate în lucrările științifice străine și moldovenești, problematica relațiilor bilaterale moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste nu este suficient de cercetată.

Scopul lucrării constă în analiza stării și evaluarea potențialului relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste în cadrul asociațiilor existente Uniunea Europeană și Uniunea Economică Eurasiatică și determinarea abordării strategice a politicii externe Republicii Moldova în noile realități geopolitice. Pentru atingerea scopului de bază au fost formulate următoarele **obiective**:

- analiza istoriografiei străine a studiului relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene și eurasiatice;
- analiza istoriografiei din Republica Moldova a studiului relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene și eurasiatice;
- identificarea abordărilor teoretico-conceptuale ale relației triadice „politică externă - proces integraționist - sistem internațional”;
- determinarea metodologiei de cercetare a relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene și eurasiatice;
- investigarea cadrului politico-juridic al cooperării bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă;
- reliefarea specificului reconfigurării politicii externe a Republicii Moldova în cadrul procesului de integrare europeană și a relațiilor cu Federația Rusă și CSI;
- identificarea strategiei de politică externă de convergență a intereselor Republicii Moldova în cadrul proceselor integraționiste europene și eurasiatice;
- evaluarea potențialului și a perspectivelor parteneriatului strategic al Republicii Moldova cu Federația Rusă în condițiile noi.

Problemele principale înaintate spre cercetare cu titlul de ipoteze de lucru sunt următoarele:

- Ca urmare a schimbărilor geopolitice din ultimele decenii pe continentul eurasiatic și a dezvoltării proceselor de integrare, are loc transformarea sistemului relațiilor internaționale, formând o nouă realitate geopolitică pentru Republica Moldova, în aceste condiții Concepția de politică externă necesită actualizarea.
- În cadrul sistemului emergent al relațiilor internaționale, principalele centre de putere din Eurasia devin asociațiile de integrare UE și EAEU cu rolul principal al Federației Ruse. Urmărind interese geopolitice și răspândind influența geopolitică în sfere care se intersectează, centrele de putere influențează politica externă a Republicii Moldova, asigurând natura conjuncturistă a politicii externe.
- În noile realități geopolitice, ținând cont de amplasarea geografică a Republicii Moldova între cele două asociații integraționiste și centre de putere ale UE și Rusiei, elaborarea unei Concepții

noi și a unei strategii de politică externă pentru convergența intereselor Republicii Moldova contribuie la implementarea unei politici externe echilibrate.

- Progresivitatea integrării europene a Republicii Moldova, în condițiile valorificării potențialului Zonei de Comerț Liber din cadrul CSI, cu condiția restabilirii unui format deplin al relațiilor bilaterale moldo-ruse și a dezvoltării parteneriatelor strategice, deschid perspectiva analizei potențialului și oportunităților de participare a Republicii Moldova la Zona de Liber Schimb a UEEA, pentru realizarea interesului național consolidat și dezvoltarea economică.

Metodologia cercetării științifice. În cadrul studiului relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus celor eurasiatice, autorul a formulat domeniul de studiu în care sunt combinate numeroase metode și tehnici de cercetare, a căror agregare este de natură interdisciplinară. Utilizarea celor mai frecvente metode de cercetare în comunitatea academică a contribuit la atingerea obiectivului.

La baza analizei teoretico-metodologice a studiului au stat cercetările specialiștilor din SUA, Franța, Marea Britanie, România, Federația Rusă și Republica Moldova. În cadrul studiului, autorul a aplicat și a combinat un set de metode teoretice și empirice de natură interdisciplinară care au contribuit la implementarea studiului relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă în contextul proceselor integraționiste europene și eurasiatice. Astfel, autorul a utilizat următoarele metode de cercetare: *istorică, deducția și inducția, observația, sistemică, instituțională, comparativă, statistică, analiza și sinteza informației obținute*. În cadrul studiului, autorul a acordat o atenție deosebită metodei de *analiză a documentelor*. Pentru a identifica specificul relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus eurasiatice, s-a apelat la utilizarea *metodei behaviouriste*, care este relevantă în studiul comportamentului subiecților proceselor politice interne și externe.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării ”relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus eurasiatice”, rezultă din faptul că:

- pentru prima dată în literatura de specialitate s-a făcut analiza comparativă a reconfigurării politicii externe a Republicii Moldova și a evoluției relațiilor cu Federația Rusă prin prisma proceselor integraționiste europene și euroasiatice;
- a fost identificat gradul de influență a mediului sistemului internațional (procese geopolitice) asupra politicii externe a Republicii Moldova și a potențialului de realizare a interesului național în contextul concurenței integraționiste a spațiului european și euroasiatic;
- în premieră în literatura de specialitate din țară la nivel teoretico-conceptual s-a demonstrat corelația triadică „politică externă - proces integraționist - sistem internațional”, care a stat la baza „strategiei convergenței a politicii externe”.

Semnificația teoretică a cercetării derivă din rezultatele și concluziile obținute în rezultatul cercetării relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste din spațiul european și eurasiatic. Astfel, menționăm următoarele semnificații teoretice:

- în integrarea bazei teoretico-metodologice dovedite și argumentate științific de natură interdisciplinară ale studiului relațiilor internaționale și a politicii externe;
- în elaborarea unui cadru conceptual care să reflecte tendințele abordării științifice în studierea relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste din spațiul european și eurasiatic, cât și identificarea interdependenței și influenței proceselor internaționale asupra naturii politicii externe;
- în argumentarea științifică a corelației triadice „politica externă - proces integraționist - sistem internațional”;
- în argumentarea necesității dezvoltării cooperării în domeniul politicii externe a Republicii Moldova cu uniunile de integrare din Vest (Uniunea Europeană) și Est (CSI, Uniunea Economică Eurasiatică), prin „strategia de convergență a politicii externe” propusă, care promovează dezvoltarea parteneriatului strategic cu Federația Rusă și implementarea unui interes național consolidat.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în următoarele:

- Acest studiu, prin natura și conținutul său, prezintă interes din perspectivă practică, cât și teoretică pentru audienții cursurilor de „Politica externă a Republicii Moldova”, „Teoria relațiilor internaționale”, „Politica externă a Federației Ruse”;
- Conceptele propuse pot completa setul teoretic a studiilor în domeniul politicii externe, a proceselor integraționiste și a relațiilor internaționale;
- Strategia de politică externă constituie baza activității instituțiilor specializate, precum Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Parlamentul Republicii Moldova.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Schimbările structurale a sistemului relațiilor internaționale aflate în schimbare și consolidarea potențialului influenței geopolitice a Federației Ruse - centrul de putere a sistemului emergent prin integrarea eurasiatică, sporesc concurența dintre UE și UEE în cadrul subsistemului eurasiatic.
2. Concurența geopolitică între uniuni (centre de putere) în contextul confruntării intereselor are un efect distructiv asupra naturii politicii externe a Republicii Moldova, stimulând scindarea politică internă.
3. Strategia de politică externă privind consolidarea stabilității, societății și a forțelor politice rezidă în poziționarea geopolitică a Republicii Moldova ca stat neutru, care dezvoltă cooperarea de politică externă cu UE și Federația Rusă, pe baza consensului politic intern.

4. Realizarea unui interes național consolidat determină necesitatea construirii unui parteneriat strategic între Republica Moldova și Federația Rusă pe principiile respectului reciproc în cadrul unei politici externe echilibrate.

Implementarea rezultatelor științifice. Propunerile prezentate sunt reflectate în definirea conceptelor de „politică externă”, „proces integraționist”, identificarea corelației reciproce și a interdependenței „politică externă - proces de integrare - sistem internațional” și a „strategiei de convergență a politicii externe” propuse.

Aprobarea rezultatelor. Teza de doctor a fost elaborată în cadrul Școlii doctorale Științe Sociale, Universitatea de Stat din Moldova. Evaluarea preliminară a tezei de doctorat s-a desfășurat în cadrul ședinței comune (din 27 octombrie 2020) Departamentului Relații Internaționale al Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova.

Publicațiile la tema tezei. 12 publicații la tema tezei, dintre care: 4 articole în reviste categoria ”B”; 2 articole în reviste categoria ”C”; 1 publicație în Federația Rusă. Principalele idei și rezultate ale cercetării formulate în teza de doctor sunt prezentate în cadrul lucrărilor a 5 conferințe științifice: 2 naționale cu participare internațională, 1 conferință internațională la Chișinău, precum și în cadrul a 2 conferințe internaționale- Varșovia, Polonia și Kazan, Federația Rusă.

Volumul și structura tezei: Structura tezei include introducere, patru capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 326 de titluri, 155 de pagini de text de bază și 4 anexe.

Cuvinte cheie: relațiile moldo-ruse, politică externă, proces integraționist, sistem internațional, centru de putere, strategie de politică externă, parteneriat strategic, interes național, Republica Moldova, Federația Rusă, Uniunea Europeană, Comunitatea Statelor Independente, Uniunea Economică Eurasiatică.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este argumentată actualitatea și semnificația problemei cercetării, sunt determinate scopul și obiectivele acesteia, este stabilită noutatea științifică a rezultatelor obținute, semnificația teoretică și valoarea aplicabilă, aprobarea rezultatelor și rezumatul subcapitolelor tezei.

În primul capitol, **ISTORIOGRAFIA CERCETĂRII RELAȚIILOR MOLDO-RUSE ÎN CONTEXTUL PROCESELOR INTEGRAȚIONISTE, ÎN LITERATURA OCCIDENTALĂ, RUSĂ ȘI MOLDOVENEASCĂ**, a fost realizat un studiu istoriografic și o analiză a stării curente și a problemelor existente în relațiile bilaterale ale Republicii Moldova cu Federația Rusă în contextul proceselor integraționiste.

În primul subcapitol „**Istoriografia străină de cercetare a relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene și euroasiatice**” se analizează și sintetizează abordările și interpretările problemelor existente în relațiile moldo-ruse, expuse în studiile științifice ale experților occidentali și ruși prin prisma geopoliticii și a stării tensionate a relațiilor dintre Occident și Federația Rusă. Sunt identificate cele mai relevante abordări și idei ale cercetătorilor occidentali în problema respectivă. 1. Interesele geopolitice suprapuse ale Federației Ruse și ale Uniunii Europene în Republica Moldova constituie factorii de influență asupra orientării politicii externe, generând un potențial de conflict. 2. Interesele geostrategice ale Federației Ruse în regiune și în Republica Moldova, manifestate prin sprijinul separatismului în Transnistria și prezența contingentului militar rus, reprezintă un factor de reținere al expansiunii NATO spre Est. 3. Problemele formării și utilizării instrumentelor de presiune „soft power” ale Federației Ruse în relațiile cu Republica Moldova, precum și componenta energetică și economică în relațiile bilaterale reprezintă un instrument de influență asupra Republicii Moldova.

De asemenea, analiza studiilor cercetătorilor ruși a făcut posibilă sintetizarea și formularea următoarelor abordări. 1. Caracterul relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă este determinat de concurența crescândă a două structuri de integrare - UE și Uniunea Economică Euroasiatică (UEE). 2. Construirea relațiilor bilaterale complete dintre Republica Moldova și Federația Rusă contribuie la stimularea stabilității politice și economice în Republica Moldova și în regiune, asigurând realizarea intereselor naționale ale părților. 3. Realitatea geopolitică instabilă și transformarea sistemului de relații internaționale determină Republica Moldova să-și restabilească cooperarea bilaterală în contextul consolidării Federației Ruse în calitate de centru al puterii pe mapamond.

În cel de-al doilea subcapitol, „**Istoriografia moldovenească de cercetare a relațiilor**

moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene și euroasiatice”, este efectuată analiza studiilor din Republica Moldova care a contribuit la identificarea următoarelor abordări.

1. Problema politicii externe multi-vectoriale a Republicii Moldova și dezvoltarea parteneriatului strategic cu Federația Rusă sunt determinate de procesul de integrare europeană și de dezvoltare a relațiilor cu CSI.
2. Contextul istoric și evoluția relațiilor moldo-ruse în cadrul implementării „parteneriatului estic al politicii de vecinătate” a UE, determinate de tensiunile geopolitice din regiune, afectează potențialul de formare a unei strategii de politică externă.
3. Factorul rus în noile condiții geopolitice ale sistemului instabil de relații internaționale influențează potențialul de realizare a intereselor și securității naționale a Republicii Moldova în cadrul proceselor integraționiste.
4. Problema poziționării geopolitice a Republicii Moldova și rezolvarea conflictului transnistrean în contextul intereselor geopolitice și geostrategice a Federației Ruse în regiunea transnistreană și rolul Rusiei în procesul de soluționare determină caracterul actual a relațiilor moldo-ruse.

Al treilea subcapitol, „**Concluzii la primul capitol**”, include concluzii preliminare, conform cărora abordările analizate sunt prezentate condiționat de două direcții. Pe de o parte, există o viziune comună a problemelor existente în relațiile bilaterale ale Republicii Moldova cu Federația Rusă în contextul proceselor integraționiste, care constă în utilizarea de către Rusia a unor instrumente de presiune „soft” și „hard power”. Pe de altă parte, atenția se focusează pe problemele politice interne, care determină nivelul de politică externă al relațiilor Republicii Moldova cu Federația Rusă, în contextul proceselor integraționiste europene versus euroasiatice și a concurenței geopolitice ale puterilor în sferele de interes și de influență suprapusă.

În noile condiții de transformare geopolitică a mediului și a structurii sistemului internațional, concurența puterilor în zonele de interes și influență, reprezintă un factor determinant în politica externă a Republicii Moldova. În acest context, aspirația Federației Ruse de a-și menține și consolida influența în sfera intereselor tradiționale și polaritatea societății moldovenești, divizată pe principii geopolitice, determină caracterul dificil al relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă, evidențiind necesitatea căutării și formulării unei noi paradigme de dezvoltare a politicii externe a Republicii Moldova.

Problemele existente și caracterul relațiilor moldo-ruse în particular, și a politicii externe în general, care influențează situația politicii interne în contextul proceselor integraționiste, au devenit subiectul a numeroase discuții în comunitatea științifică, în sfera politică și în rândul analiștilor. În același timp, nu există un studiu complex al relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus celor euroasiatice, dedicat identificării problemelor, factorilor de influență internă și externă, care să ofere o abordare strategică de analiza a perspectivelor politicii externe și a relațiilor moldo-ruse în condițiile actuale.

Această cercetare implică identificarea factorilor principali de influență asupra caracterului relațiilor moldo-ruse și a politicii externe a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste. Concurența geopolitică între structurile de integrare UE și UEE stimulează potențialul de conflict al mediului sistemului internațional la nivel regional, modificând configurația puterilor în cadrul subsistemului regional de relații internaționale. În acest context, analiza corelației triadice a fenomenelor de „politică externă”, „proces integraționist” și „sistem internațional” în realitățile geopolitice moderne, reprezintă o sarcină importantă în cadrul acestui studiu și rezolvării problemei.

Al doilea capitol, **BAZELE TEORETICE ȘI METODOLOGICE ȘI ASPECTELE CONCEPTUALE A POLITICII EXTERNE, PROCESULUI DE INTEGRARE ȘI SISTEMULUI INTERNAȚIONAL**, prezintă două blocuri de cercetare teoretică. Prima parte este dedicată analizei teoretice și conceptuale a noțiunilor de „politică externă”, „proces de integrare”, „sistem internațional” și identificării relației și interdependenței dintre acestea în realitățile geopolitice moderne. A doua parte este dedicată metodologiei cercetării relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus euroasiatice, metodelor și tehnicilor de analiză, utilizate pentru atingerea obiectivului - problemei cercetării.

În primul subcapitol „**Analiza bazelor teoretico-conceptuale ale relației triadice noțiunilor politică externă - proces de integrare - sistem internațional**”, în primul rând, se acordă atenție analizei bazelor teoretice și conceptuale ale acestor noțiuni. În al doilea rând, sunt formulate definițiile noțiunilor de „politică externă” și „proces de integrare”, luând în considerare tendințele și transformările geopolitice moderne. În al treilea rând, pentru a determina gradul de influență a proceselor integraționiste și procesului de transformare a sistemului de relații internaționale asupra politicii externe a Republicii Moldova sunt argumentate relația și interdependența dintre aceste concepte și procese.

Analiza fenomenului politicii externe în condițiile moderne, prin prisma diferitelor tendințe și abordări, a determinat formularea următoarei definiții: *politica externă este atât o activitate a statului pe arena internațională, cât și un mijloc de realizare a intereselor naționale, determinate de trecutul istoric, poziția geografică și mediul extern, cât și de situația care este condiționată de tendințele geopolitice actuale și structura sistemului internațional.*

În aceste condiții, merită atenție rolul politicii externe și potențialul de adaptare a acesteia în procesul de integrare a statelor în diferite structuri. La nivel regional și global, sub influența mediului extern, integrarea reprezintă o avangarda a proceselor moderne în relațiile internaționale, schimbând din punct de vedere structural și formând un nou sistem de relații internaționale. Pornind de la premisa, că politica externă reprezintă atât o activitate a statului pe arena internațională, cât și un mijloc de implementare a acestei activități în relațiile

internaționale, o atenție deosebită a fost acordată analizei fenomenului de „proces integraționist”.

În rezultatul studierii numeroaselor noțiuni ale procesului integraționist, ale abordărilor și conceptelor teoretice, se formulează următoarea definiție: *integrarea este un proces îndelungat de apropiere a câtorva sau mai multor state, bazată pe proximitatea geografică, a cărei instituționalizare are început în sfera economică, extinzându-se treptat în sfera politică de interacțiune dintre state, cu scopul de a realiza interesele naționale și de a depăși problemele comune ale participanților la proces, asigurând bunăstarea socială și dezvoltarea economică în cadrul structurii, în paralel formând un mediu extern favorabil sistemului internațional.*

Analiza efectuată a făcut posibilă identificarea corelației între noțiunile de „politică externă” - „proces de integrare” - „sistem internațional”. *Politica externă reprezintă principalul instrument al statului în realizarea obiectivelor procesului de integrare, care, în calitate de fenomen de avangardă al cooperării internaționale, se referă la starea mediului din sistemul internațional. Formarea de noi conture și puteri ale sistemului internațional modern, în care relațiile interstatale și politica externă sunt determinate de caracterul relațiilor dintre cele mai influente puteri, sporește concurența economică și creșterea potențialului de conflict în spațiul geopolitic, la depășirea cărora poate contribui convergența economică.*

Al doilea subcapitol „**Metodologia cercetării relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene și euroasiatice**”, reprezintă zonă de cercetare în care sunt folosite numeroase metode și tehnici, a căror aplicare combinată este una interdisciplinară. Utilizarea celor mai frecvente metode de cercetare în comunitatea academică a contribuit la realizarea obiectivului propus, privind problemele relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus euroasiatice.

Utilizarea și combinarea unui set de metode teoretice și empirice interdisciplinare a contribuit la realizarea cercetării relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă în contextul proceselor integraționiste europene și euroasiatice. Utilizarea unui set de metode științifice și aplicarea unui set de tehnici de cercetare științifică a contribuit la elaborarea viziunii integrale asupra caracterului relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă în contextul proceselor integraționiste pe continentul euroasiatic; la studierea proceselor geopolitice de integrare europeană și euroasiatică și a transformărilor sistemice, condiționând formarea unei politici externe a Republicii Moldova strategic echilibrată în relațiile cu Federația Rusă și UE, consolidând interesul național.

În al treilea subcapitol, „**Concluziile la capitolul al doilea**”, sunt formulate concluzii preliminare care reprezintă următoarea bază a cercetării. Integritatea procesului de integrare, interdependența crescândă a participanților la proces (state), precum și influența mediului extern, din punctul de vedere al abordării sistemice, oferă posibilitatea de a face o corelație între

noțiunile de „proces de integrare” și „sistem internațional”, bazată pe natura structurală a interacțiunii elementelor sub influența mediului extern. În contextul proceselor integraționiste, are loc formarea sistemelor internaționale la nivel regional sau a subsistemelor în raport cu sistemul internațional global. Principalele caracteristici ale procesului de integrare și a sistemului internațional sunt: poziția de lider al unui stat dezvoltat economic, care joacă un rol formator de sistem cu o pondere politică predominantă în raport cu alte state; caracterul, intensitatea și formele de interacțiune condiționate de mediului extern, determină configurația structurală ale proceselor integraționiste în UE și UEE la nivel regional, ca componentă a sistemului internațional.

În capitolul al treilea, **SPECIFICUL POLITICII EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CADRUL PROCESELOR INTEGRAȚIONISTE**, este examinat specificul politicii externe a Republicii Moldova, condiționat de necesitatea construirii relațiilor diplomatice și formarea strategiilor de politică externă în noile condiții geopolitice după obținerea independenței. Particularitățile specifice ale procesului de formare a politicii externe a Republicii Moldova și determinarea direcțiilor prioritare au devenit: pe de o parte, angajamentul de a dezvolta relații cu partenerii tradiționali - fostele republici sovietice, în primul rând cu Federația Rusă în cadrul CSI, pe de altă parte, aspirațiile Republicii Moldova de a se integra în comunitatea europeană, evaluând în mod adecvat perspectivele deschise în procesul de cooperare cu partenerii occidentali.

În acest capitol se menționează neliniaritatea și inconsecvența procesului de reconfigurare a politicii externe, care a început la sfârșitul anilor 90, odată cu declararea integrării europene drept curs strategic al politicii externe a Republicii Moldova, care a scos în evidență o serie de probleme de natură politică internă, divizând societatea în susținătorii vectorilor vestic și estic al politicii externe. În condițiile de creștere a concurenței geopolitice între comunitățile integratoare din Occident și Orient, divizarea politică internă în Republica Moldova, pe principii geopolitice, a devenit un instrument de presiune a forțelor externe și de manipulare a partidelor politice și a liderilor din Republica Moldova.

În primul subcapitol - **„Cadrul politico-juridic al cooperării bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă”** se acordă atenție analizei cadrului politic și juridic al relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă, format pe durata întregii perioade de independență a Moldovei, analizând rolul CSI în procesul de construire a relațiilor bilaterale, mecanismele instituționale ale cooperării moldo-ruse, precum și dinamica cooperării politico-diplomatice și comercial-economice între Republica Moldova și Federația Rusă în contextul integrării europene a Republicii Moldova.

Procese moderne de integrare (UE și UEE) determină starea mediului sistemului

internațional și formează noi conture și centre de puteri în sistemul internațional, în urma cărora, politica externă a statului în cadrul procesului de integrare și a relațiilor interstatale sunt determinate de caracterul relațiilor dintre cele mai influente centre care reprezintă centrele de putere ale sistemului internațional. La rândul său, între puterile influente, aflate în fruntea comunităților de integrare, crește potențialul competitiv în sfera politică și economică, inclusiv și în spațiul geopolitic [38, p. 36]. Prin semnarea în 2011 a Acordului de Comerț Liber în cadrul CSI și a Acordului de Asociere cu UE în 2014, Republica Moldova a devenit de facto participant la două asociații de integrare. Acest format de cooperare, ținând cont de o serie de condiții, a oferit Republicii Moldova perspective unice de realizare a intereselor sale politice și economice. În primul rând, a oferit realizarea politicii externe previzibile și a activității economice externe precum și respectarea acordurilor și angajamentelor asumate. În al doilea rând, a condiționat schimbarea abordării părții ruse în procesul de soluționare a problemelor controversate în domeniile cooperării bilaterale.

Pe parcursul întregii perioade de cooperare în calitate de state independente, între Republica Moldova și Federația Rusă s-a format un cadru politico-juridic important, în baza căruia se realizează o interacțiune eficientă pe toate segmentele de cooperare bilaterală. Această perioadă de timp poate fi împărțită în două etape. Prima etapă include procesele: stabilirea relațiilor diplomatice și formarea cadrului politico-juridic al cooperării ca state independente, ținându-se cont de trecutul istoric comun; participarea activă a Republicii Moldova la CSI, care a permis consolidarea cadrului legal al relațiilor moldo-ruse și a contribuit la integrarea economică a Republicii Moldova în CSI. A doua etapă de dezvoltare a cadrului politic-juridic a relațiilor bilaterale începe în 2003. Punctul de plecare care a influențat dinamica cooperării a fost: nesemnarea „Memorandumului Kozak” și intensificarea cooperării Republicii Moldova cu Uniunea Europeană a determinat reconfigurarea vectorului de politică externă. „Inversarea” politicii externe a Republicii Moldova a fost justificată din punct de vedere al aspirației sale de a se integra în comunitatea europeană pentru a-și realiza interesele naționale. În același timp, reorientarea politicii externe nu corespundea principiilor declarate ale politicii externe flexibile, echilibrate și a parteneriatului strategic cu Federația Rusă, în urma căreia Republica Moldova s-a confruntat cu reacția Federației Ruse la posibilitatea pierderii influenței în sfera tradițională a intereselor sale.

Actualmente, în contextul relații tensionate între Occident și Federația Rusă, cadrul politico-juridic al relațiilor moldo-ruse continuă să fie o bază solidă pentru cooperarea reciproc avantajoasă. Conducerea politică a Republicii Moldova în relațiile sale cu Federația Rusă a urmat mult timp o abordare pragmatică, interacționând în cele mai sensibile și importante domenii ale cooperării bilaterale pentru Republica Moldova, inclusiv în domeniul comercial -

economic, problemele migrației și soluționarea conflictului transnistrean. Pragmatismul abordării este justificat doar pe termen scurt, limitând posibilitatea realizării pe termen lung a intereselor naționale ale Republicii Moldova.

Caracterul stabil al relațiilor moldo-ruse și abordarea strategică a dezvoltării acestora, servește, în primul rând, intereselor Republicii Moldovei, contribuind astfel la dezvoltarea economică și la bunăstarea socială. În același timp, în contextul transformării sistemului internațional modern, în structura multipolară a căruia, Federația Rusă joacă rolul unuia dintre centrele de putere, stabilitatea politică și dezvoltarea economică a Moldovei vor depinde de relațiile Republicii Moldova cu Federația Rusă.

Al doilea subcapitol - **„Reconfigurarea politicii externe a Republicii Moldova în contextul procesului de integrare europeană și a relațiilor cu Federația Rusă și CSI”**, include o analiză complexă a blocurilor de politică externă ale programelor guvernamentale în perioada anilor 1998 – 2018 în corelație cu prioritățile, principiile și direcțiile principale ale politicii externe aprobate în Concepția politicii externe a Republicii Moldova. Studiul se referă și la: problemele de corelare a politicii externe a Guvernelor în contextul integrării europene cu interesele naționale; cauzele deteriorării relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă; modificarea structurii comerțului exterior a Republicii Moldova cu UE, CSI și Federația Rusă în perioada anilor 1998 - 2019; problemele consolidării democrației în Republica Moldova în contextul integrării europene; nivelul de sprijin al societății pentru politica externă și nivelul de încredere în activitățile Guvernelor din perioada analizată; problema realizării angajamentelor politice asumate în cadrul Acordului de Asociere.

Aflându-se la etapa inițială a procesului de integrare și fiind doar un membru al Zonei de Liber Schimb a UE, angajamentele politice pe care Republica Moldova și le-a asumat prin semnarea Acordului de Asociere, în special în domeniul cooperării cu UE pe dimensiunea problemelor internaționale în cadrul PESC (Politica Externă și de Securitate Comună a UE) sunt premature din punctul de vedere al fazelor de integrare. Pe de o parte, cooperarea în acest domeniu demonstrează un nivel ridicat de consolidare, pe de altă parte însă, realitățile geopolitice moderne, nu corespund intereselor naționale ale politicii externe a Republicii Moldova. În același timp, implementarea celor mai principiale dispoziții ale Acordului de Asociere privind statul de drept și respectarea standardelor democratice primește note negative din partea partenerilor europeni.

În aceste condiții, din punctul de vedere al realizării intereselor naționale ale Republicii Moldova prin intermediul politicii externe, nici Concepția politicii externe a Republicii Moldova, nici obiectivele și sarcinile trasate în programele de activitate ale guvernelor, care reflectă caracterul conjunctural a politicii externe și nici implementarea lor nu reflectă pe deplin

interesele naționale. Imperfecțiunea acțiunilor tactice de politică externă (lipsa de echilibru și pragmatism) nu contribuie la formarea unei strategii complete de politică externă. O strategie consolidată de politică externă este capabilă să asigure stabilitatea internă și să unească societatea prin realizarea intereselor naționale comune, asigurând dezvoltarea socio-economică și reintegrarea țării.

Profitând de poziționarea sa geografică, Republica Moldova, reconfigurându-și prioritățile politicii externe cu referire la integrarea europeană după anul 2003 s-a bazat pe obținerea avantajelor politice și economice pozitive din procesul de integrare. La acea etapă, politica externă a Republicii Moldova a devenit principalul instrument pentru atingerea obiectivelor procesului de integrare europeană, iar conducerea politică a țării a subestimat importanța unor astfel de principii a politicii externe ca flexibilitatea și echilibrul, în special în condițiile concurenței geopolitice determinate de mediul extern.

„Turbulența” politicii externe a Republicii Moldova a avut un impact negativ asupra situației politice, socio-economice interne, inclusiv asupra dezvoltării statului, limitând dezvoltarea completă a tuturor avantajelor procesului de integrare economică și asocierea politică a Moldovei cu UE și a potențialului de cooperare cu Federația Rusă, inclusiv în Zona de Liber Schimb a CSI.

În al treilea subcapitol - „**Concluzii la capitolul al treilea**”, sunt formulate următoarele concluzii: caracterul conjunctural al politicii externe a Republicii Moldova în condițiile geopolitice moderne, determinat de nivelul ridicat de tensiune în relațiile dintre Uniunea Europeană și Federația Rusă, nu contribuie la realizarea deplină a angajamentelor asumate și la valorificarea potențialului existent în cadrul acordurilor cu UE și CSI, nici la dezvoltarea parteneriatului strategic cu Federația Rusă. Un astfel de comportament al politicii externe a statului a creat Republicii Moldova reputația unui partener instabil și imprevizibil.

În condițiile transformării sistemului internațional, principalii factori determinanți ai politicii externe a Republicii Moldova sunt: influența geopolitică a centrelor de putere; poziționarea geografică; factorii mediului extern (UE - procesul de integrare europeană și Federația Rusă - integrarea euroasiatică); factorii mediului intern (divizarea societății în susținătorii integrării europene și euroasiatice).

În condițiile create, pentru realizarea completă a interesului național, consolidarea statutului de partener de încredere, atât în Vest cât și în Est și restabilirea unui parteneriat strategic complet cu Federația Rusă, este necesar:

- de a formula o strategie de politică externă care să corespundă noilor realități geopolitice;
- voință politică care ar consolida forțele politice și societatea;
- acțiuni tactice în direcția construirii unei politici externe echilibrate.

În capitolul al patrulea, **FORMAREA POLITICII EXTERNE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN NOILE REALITĂȚI GEOPOLITICE: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII**, se analizează problema formării și realizării unei strategii de politică externă pe termen lung, bazată pe o abordare complexă a semnificației de „interes național” al Republicii Moldova, luând în considerare interesele politice externe ale partenerilor în noile condiții geopolitice. Transformarea sistemului internațional modern și tendințele crescânde de formare a unui sistem multipolar, în cadrul căruia Republica Moldova este situată între două centre de putere și asociații de integrare, stabilesc sarcina creării unei politici externe echilibrate. Pe de o parte, UE, a cărui interes geopolitic în ultimii ani a crescut față de Republica Moldova pe măsură extinderii sale, determinat în cele din urmă, de apariția frontierei directe a UE cu Republica Moldova. Pe de altă parte, pentru Federația Rusă, membră a UEE (Uniunea Economică Euroasiatică), care promovează în mod activ ideea integrării euroasiatice, formând un nou centru de putere, Republica Moldova întotdeauna a prezentat interes geopolitic, însoțit și de factori de influență geopolitică în regiune.

În primul subcapitol - „**Strategia politicii externe de convergență a intereselor Republicii Moldova în cadrul proceselor integraționiste europene și euroasiatice**” se analizează factorii externi de influență asupra politicii externe a Republicii Moldova în general și a relațiilor moldo-ruse în special, printre care se numără transformările structurale ale sistemului de relații internaționale, care determină creșterea concurenței geopolitice între structurile de integrare UE și UEE, condusă de Federația Rusă. Este analizat contextul intern al dezbinării politice ca un obstacol în formularea și realizarea interesului național consolidat. În acest context, este luată în considerare necesitatea formulării și implementării unei strategii de politică externă care să corespundă noilor realități geopolitice și să consolideze interesul național și societatea.

În ultimele două decenii, poziția geopolitică a Republicii Moldova în raport cu centrele de putere s-a transformat. În politica externă a Federației Ruse, pe parcursul anilor, Republica Moldova a avut și continuă să reprezinte o sferă de interese, în cadrul căreia Federația Rusă are o influență geopolitică semnificativă. În același timp, înainte de „marea” extindere a UE în 2004, interesul geopolitic al UE față de Republica Moldova a fost mult mai mic decât după extinderea sa în 2007 și apariția unei frontiere comune. În mod firesc, creșterea interesului geopolitic al UE a fost însoțită de formarea unui potențial de influență geopolitică, mai întâi prin utilizarea instrumentelor de „soft power”, procesul de integrare și etapele intermediare ale acesteia - asocierea politică și integrarea economică a Republicii Moldova în UE. În aceste condiții, strategia de politică externă a Republicii Moldova se axează pe direcția consolidării interesului geopolitic reieșind din realitatea presiunii celor două centre de putere (UE în cadrul integrării

europene și Federației Ruse în cadrul integrării euroasiatice), la nivel regional în general și în Republica Moldova în special.

În aceste condițiile extinderii frontierelor UE de granițele Republicii Moldova, interesul geopolitic al UE a crescut, atrăgând Moldova în sfera influenței sale geopolitice. Pe de altă parte, Federația Rusă, de asemenea, a căutat să-și mențină influența în zona intereselor sale geopolitice din spațiul CSI în general, și în Republica Moldova, în particular. În aceste condiții, caracterul relațiilor moldo-ruse a devenit instabil și imprevizibil, fapt ce a afectat semnificativ nivelul de cooperare a Republicii Moldova în cadrul CSI și s-a reflectat în documentele programelor Guvernelor, având un impact negativ asupra potențialului de realizare a intereselor naționale în cadrul „vectorului estic” al politicii externe.

Strategia de politică externă echilibrată a Republicii Moldova, care întrunește interesele naționale potențialele și vitale, a căror implementare este posibilă, cu condiția construirii unei cooperări reciproc avantajoase cu UE și UEE, necesită un format trilateral (UE – Republica Moldova – Federația Rusă). Formatul dialogului trilateral va contribui la: identificarea punctelor problematice în dezvoltarea cooperării; identificarea modalităților de soluționare a contradicțiilor și dezacordurilor existente; sporirea încrederii în Republica Moldova a partenerilor externi pentru integrare și consolidare a nivelului de stabilitate și securitate a țării.

Lipsa unui concept și a unei strategii actualizate de politică externă care să corespundă interesului național consolidat și realității geopolitice, ținând cont de schimbările structurale ale sistemului de relații internaționale, stimulează fiecare nou guvern să formuleze o agendă de politică externă conjuncturală. Vectorul occidental al politicii externe s-a exprimat mult timp prin simularea procesului de integrare europeană și, ca urmare, a lipsei de progrese în realizarea sarcinilor și a potențialului neexploatat. Vectorul estic al politicii externe, în mare măsură corespunde nivelului declarat și poartă un caracter conjunctural-pragmatic, bazat pe interese comerciale și economice.

În al doilea subcapitol - „**Potențialul și perspectivele parteneriatului strategic dintre Republica Moldova și Federația Rusă în condițiile noi**”, perspectivele dezvoltării relațiilor moldo-ruse și de valorificare a potențialului sunt analizate prin prisma factorilor de influență externă: *schimbările structurale în sistemul relațiilor internaționale; concurența geopolitică; transformarea tabloului geopolitic în regiune și a factorilor interni: divizarea societății; neidentificarea clară a interesului național*. De asemenea, a fost realizată o analiză funcțională a parteneriatului strategic al Republicii Moldova cu Federația Rusă din punct de vedere al perspectivelor de dezvoltare și realizare a interesului național al Republicii Moldova.

Politica externă a Republicii Moldova în particular și relațiile bilaterale cu Federația Rusă în special, la etapă actuală sunt determinate de: *transformările structurale ale sistemului de*

relații internaționale; concurența geopolitică între entitățile de integrare UE și UEE și noul tablou geopolitic. Condiționalitatea externă impune necesitatea formării unei noi abordări de construire a relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă. În același timp, formatul relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă este determinat de conturul intern și include factori interni de influență asupra potențialului și perspectivelor de dezvoltare ale cooperării moldo-ruse: *factorul de divizare a societății moldovenești, factorul interesului național al Republicii Moldova*, formați sub influența mediului extern.

Reieșind din agenda internă, relațiile bilaterale ale Republicii Moldova cu Federația Rusă în ceea ce privește interesele și probleme existente care necesită soluții urgente și pe termen lung sunt determinate de necesitatea construirii relațiilor strategice în cadrul cărora Federația Rusă are rol de partener strategic.

Aspectele funcționale ale parteneriatului strategic cu Federația Rusă la etapa actuală, demonstrează existența potențialului de dezvoltare a intereselor naționale ale Republicii Moldova, limitat de contextul politic intern și de nivelul continuu de neîncredere între Republica Moldova și Federația Rusă.

Funcția de sprijin simbolic are caracter fragmentar, oferind sprijin forțelor politice interne care pledează pentru dezvoltarea unui dialog strategic cu Federația Rusă. În aceste condiții, principala problema constă în oportunitatea acestui sprijin, determinat de instabilitatea situației politice din Republica Moldova și a formatului majorității parlamentare a PSRM - PDM. Aprobarea Guvernului I.Chicu și declararea unei „politici externe consecvente și echilibrate în scopul consolidării relațiilor cu partenerii internaționali din Vest și Est” sunt determinate de două categorii de risc. În primul rând, caracterul informal al majorității parlamentare, care poate afecta stabilitatea și consecvența realizării a unei politici externe echilibrate. În al doilea rând, în contextul consolidării poziției forțelor politice pro-ruse și a dezvoltării cooperării cu Federația Rusă, există riscul consolidării politicii condiționate a UE și de presiune din ce în ce mai mare a factorului rus asupra politicii externe a Republicii Moldova. Factorii concurenței geopolitice în aceste condiții, pot provoca o încetinire a integrării europene a Republicii Moldova.

Funcția instituțională a parteneriatului strategic, susținută de un cadru politic și juridic solid și de mecanisme de interacțiune la diferite niveluri ale relațiilor moldo-ruse, oferă o bază solidă pentru dezvoltarea parteneriatului strategic, cu condiția depășirii și eliminării complete a practicilor de aplicare a restricțiilor comerciale de către partea rusă, fapt ce încalcă prevederile acordurilor și principiile de respect reciproc.

Perspectiva utilizării *funcției instrumentale* a parteneriatului strategic cu Federația Rusă, în legătură cu procesul de soluționare a problemei transnistrene este reprezentată de două componente importante ale interesului național al Republicii Moldova. În primul rând,

restabilirea unui dialog complet și de încredere între Republica Moldova și Federația Rusă. În al doilea rând, ținând cont de rolul Federației Ruse de mediator în procesul de negociere, influența acesteia în regiunea transnistreană și de tabloul geopolitic modern, se deschide perspectiva unei rezolvări politice a problemei transnistrene. În același timp, această perspectivă depinde de consensul instituțional politic intern, precum și de capacitatea autorităților moldovenești de a iniția și elabora un plan de soluționare politică a problemei transnistrene.

Potențiala perspectivă de creare a unei politici externe echilibrate a Republicii Moldova și a parteneriatului strategic cu Federația Rusă este determinată de două procese paralele. Pe latura externă - procesul de schimbare a tabloului geopolitic în regiune și întărirea poziției Federației Ruse. Pe latura internă - procesul de consolidare a societății în jurul unei agende de politică internă și externă unificatoare, prin formularea unei agende conceptuale și ideologice unificatoare care să corespundă intereselor naționale și realităților moderne.

În al treilea subcapitol - „**Concluzii la capitolul al patrulea**” sunt prezentate următoarele concluzii. Schimbările tabloului geopolitic la nivel regional și transformarea caracterului mediului extern, în cadrul subsistemului analizat al relațiilor internaționale, demonstrează schimbări structurale ale sistemului și consolidarea poziției Federației Ruse ca centru de putere la nivel regional și global. În condițiile create, problemele concurenței geopolitice și separării sferelor de influență în regiune devin subiectul discuției între principalii actori de nivel global Statele Unite și Federația Rusă.

În actualele condiții de suveranitate limitată, factorul de influență externă continuă să domine în politica externă și internă a Republicii Moldova. Drept argument ce confirmă această ipoteză a fost interferența partenerilor externi în procesul post-electoral de formare a puterii în 2019. Principalele forțe externe de interferență sunt Statele Unite și Federația Rusă, într-o măsură mai mică, Uniunea Europeană.

O strategie consolidată de politică externă, axată pe maximizarea realizării interesului național al Republicii Moldova, și nu subordonată intereselor actorilor geopolitici din regiune, unor partide politice sau liderilor politice, ar trebui să-si schimbe practica - „schimbarea politicii externe”, care s-a format în ultimii douăzeci de ani. Poziția geografică a Republicii Moldova și situația geopolitică din regiune, caracterizată prin relații tensionate dintre Occident și Federația Rusă și comportamentul nesistemic a conducerii Republicii Moldova în pe plan extern din ultimii ani, au dus la o poziționare geopolitică complicată. În aceste condiții, alegerea categorică a unui vector de dezvoltare a politicii externe drept curs strategic va fi însoțită de o presiune și influență sporită din partea centrului opus al puterii, provocând instabilitate politică și intensificând divizarea societății, continuând să asigure partidele politice cu programe, retorică și electorat, divizate pe principiu geopolitic.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În rezultatul elaborării cercetării teoretice și empirice, problema științifică semnalată, este rezolvată prin elaborarea unui cadru teoretic și conceptual de interdependență a politicii externe și proceselor integraționiste în condițiile unui sistem de relații internaționale în transformare, fapt care, în realitățile geopolitice moderne determină caracterul și dinamica relațiilor bilaterale între Republica Moldova și Federația Rusă și direcția politicii externe în contextul proceselor integraționiste. De asemenea, este determinat gradul de influență al factorilor externi, centrelor de putere și a divizării politice interne asupra procesului de formulare și implementare a politicii externe a Republicii Moldova.

În baza cercetării relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus euroasiatice, sunt formulate următoarele **concluzii**:

1. Analiza literaturii științifice a făcut posibilă identificarea problemelor existente în relațiile moldo-ruse la etapa actuală, care afectează toate domeniile de cooperare bilaterală acumulate pe întreaga perioadă de interacțiune în calitate de state independente. Factorii suplimentari de influență asupra relațiilor bilaterale au fost procesele integraționiste europene și euroasiatice, a căror etapă activă coincide cu sfârșitul secolului XX începutul secolului XXI, perioadă de formare a statalității și a identificării priorităților strategice ale politicii externe a Republicii Moldova și Federației Ruse. În cadrul procesului de extindere a UE și de propagare a valorilor și influenței europene în sfera intereselor geopolitice tradiționale ale Federației Ruse, inclusiv în Republica Moldova, Rusia, pierzând competiția cu UE în domeniul suprapunerii intereselor și folosind instrumentele de “soft” și “hard power”, a stimulat integrarea europeană a Republicii Moldova. Creșterea concurenței dintre UE și Federația Rusă în spațiul post-sovietic și aspirația Rusiei de a-și restabili statutul de centru de putere au determinat dezvoltarea integrării euroasiatice, creând un mediu dificil de relații internaționale care afectează în mod direct politica externă a Republicii Moldova și relațiile moldo-ruse [37].

2. Configurarea politicii externe și realizarea intereselor naționale ale Republicii Moldova la etapa actuală depind de poziția geografică, de contextul geopolitic (mediu), precum și de tendințele avangardiste (procesele integraționiste) ale cooperării în economia și politica globală, care definesc noi centre de putere și structura sistemului internațional modern. Procesul de integrare, reprezentând o tendință avangardistă a relațiilor economice și politice internaționale moderne, atinge toate sferele vieții publice ale statelor în curs de integrare și determină caracterul politicii externe ale acestora. Integritatea procesului de integrare și interdependența crescândă a participanților la proces (state), precum și influența mediului extern ne permite să facem corelație între noțiunile de „proces integraționist” și „sistem internațional”, axate pe caracterul structural a interacțiunii elementelor aflate sub influența mediului extern. În contextul proceselor

integraționiste europene și euroasiatice, are loc formarea subsistemului internațional la nivel regional în raport cu sistemul internațional global. O trăsătură caracteristică a subsistemului este poziția de lider a unui stat dezvoltat economic, care joacă rolul de formator al sistemului cu o pondere politică predominantă în raport cu alte state. Caracterul, intensitatea și formele de interacțiune stabilite de mediul extern determină configurația structurală a proceselor integraționiste și a politicii externe a Republicii Moldova [38].

3. Pe toată perioada cooperării ca state independente, între Republica Moldova și Federația Rusă, s-a creat un cadru politic și juridic solid, în baza căruia se realizează cooperarea bilaterală moldo-rusă. Reconfigurarea politicii externe nu corespunde principiilor declarate ale unei politici externe flexibile și echilibrate a Republicii Moldova, așa cum sunt definite în Concepție și în documentele de program. Conducerea politică a Republicii Moldova subestimează importanța unor astfel de principii de politică externă ca flexibilitatea și echilibrul, în special în condițiile concurenței geopolitice determinate de mediul extern. Caracterul conjunctural al politicii externe a Republicii Moldova în condițiile geopolitice moderne se datorează nivelului ridicat de tensiune în relațiile între UE și Federația Rusă și nu contribuie la îndeplinirea completă a angajamentelor sale și la valorificarea potențialului existent în cadrul Acordului cu UE și cu Zona de Liber Schimb al CSI, nici la dezvoltarea parteneriatului strategic cu Federația Rusă [39].

4. Cercetarea empirică a relevat ipoteza conform căreia strategia consolidată de politică externă, axată pe maximizarea realizării interesului național al Republicii Moldova, și nu subordonată intereselor actorilor geopolitici din regiune, sau unor partide și lideri politici ar trebui să-și modifice practica - „schimbarea politicii externe”, formată în ultimii douăzeci de ani. Poziția geografică a Republicii Moldova și situația geopolitică din regiune, caracterizată de relațiile tensionate dintre Occident și Federația Rusă și comportamentul nesistemic a conducerii Republicii Moldova în ultimii ani, au dus la o situație geopolitică complicată. În aceste condiții, alegerea categorică a unui vector de dezvoltare a politicii externe drept curs strategic va fi însoțită de o presiune și influență sporită din partea centrului opus de putere, provocând instabilitate politică și intensificând divizarea societății, continuând să asigure partidele politice cu programe, retorică și electorat, divizate după principiul geopolitic [40].

5. Potențiala perspectivă de formare a unei politici externe echilibrate a Republicii Moldova și a parteneriatului strategic cu Federația Rusă este determinată de două procese paralele. Pe latura externă se află procesul de schimbare a tabloului geopolitic în regiune și întărirea poziției Federației Ruse. Pe latura internă se află procesul de consolidare a societății în jurul unei agende politice interne unificatoare (de dezvoltare socio-economică) și externe

(echilibrate), prin formularea unei agende conceptuale și ideologice unificatoare care să corespundă intereselor naționale și realităților moderne [41].

6. Principalele criterii de formulare și realizare a unei politici externe echilibrate care vizează convergența zonelor de liber comerț și dezvoltarea complexă a parteneriatului strategic cu Federația Rusă în interesele naționale ale Republicii Moldova sunt: consolidarea politică și instituțională internă, formând o agendă socio-economică unificatoare a societății; respingerea divizării societății după retorica geopolitică; analiza potențialului de recunoaștere internațională a statutului de stat neutru a RM; contracararea influenței externe, inclusiv din parte Rusiei, prin consolidarea suveranității.

În baza studiului efectuat și a concluziilor deduse, autorul formulează unele **recomandări** privind relațiile moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus euroasiatice:

1. În condițiile geopolitice complicate ale Republicii Moldova, concurență dintre structurile de integrare UE și UEE, a centrelor de putere și transformarea structurală a sistemului de relații internaționale, Parlamentul Republicii Moldova, în baza articolului 66 d) din Constituție, în comun cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, trebuie să actualizeze Concepția de politică externă. Noua concepție ar trebui să reflecte principiile politicii externe echilibrate, în concordanță cu realitățile geopolitice moderne și angajamentele asumate în cadrul acordurilor cu UE și CSI, precum și cu interesele naționale ale Republicii Moldova.

2. Este recomandabil ca Parlamentul și Guvernul, cu sprijinul analitic al instituțiilor de ramură, să inițieze elaborarea și formularea strategiei de politică externă a Republicii Moldova, bazată pe convergența zonelor de liber schimb a UE și CSI cu implicarea în dialog a UE și a Federației Ruse (UEE).

3. La inițiativa Parlamentului și cu participarea activă a Guvernului, în temeiul Acordului de bază, este necesară elaborarea unui plan de acțiuni pentru restabilirea integrală a relațiilor moldo-ruse, inclusiv a unui algoritm pentru dezvoltarea parteneriatului strategic care să corespundă intereselor naționale a Republicii Moldova în cadrul realităților geopolitice moderne.

4. În baza concluziilor prezentate autorităților de stat se recomandă: a) analiza perspectivei recunoașterii internaționale a neutralității Republicii Moldova; b) formularea unui plan intern de rezolvare politică a problemei transnistrene; c) inițierea procesului de negocieri cu Federația Rusă privind retragerea definitivă a contingentului militar rus din regiunea transnistreană.

5. Este necesară completarea domeniilor de activitate ale Guvernului în articolul IV b) „afaceri externe și integrare europeană” și consolidarea controlului parlamentar a art. II punctele 2 și 6 din Legea cu privire la Guvern nr. 136 din 7 iulie 2017, în vederea corespunderii continue

a blocului de politică externă al programelor Guvernului cu actualizată Concepția de politică externă și realizării strategiei de convergență și dezvoltare a parteneriatului strategic cu Federația Rusă, excluzând conjunctura de politică internă și externă.

Perspectivile cercetării problemei științifice rezidă în aprofundarea cercetărilor în domeniul teoriei relațiilor internaționale cu referire la cercetarea politicii externe a Republicii Moldova în contextul proceselor integraționiste europene și euroasiatice. Având ca suport analiza proceselor și contextului care în totalitatea lor au determinat remodelarea configurației geopolitice a spațiului est-european și a structurii sistemului internațional, cercetarea rolului Federației Ruse în sistemul actual de relații internaționale și potențialele transformări geopolitice în Eurasia. O direcție la fel de importantă este cercetarea Uniunii Europene ca centru de putere în cadrul actualului sistem multipolar al relațiilor internaționale, cât și potențialul de confruntarea Federației Ruse cu UE în contextul sporirii concurenței între structurile de integrare UE și UEE. Nu mai puțin interes pentru viitoarele cercetări prezintă perspectivele de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană în contextul crizelor politice interne din Republica Moldova și a factorilor geopolitici de transformare sistemică care influențează politica externă.

BIBLIOGRAFIE

a) în limba română:

1. CĂLDARE, Gh. Politica externă a Republicii Moldova. In: Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice / Coord. Valentina Teosa și al. Chișinău: CEP USM, 2016, pp. 29-43. ISBN 978-9975-71-828-8.
2. CEBOTARI, S. Dimensiunea strategiilor hard și soft power ale Federației Ruse de menținere în sfera de influență Republica Moldova. In: Moldoscopia: (probleme de analiză politică). 2015, Nr.2 (LXI), pp. 126-145. ISSN: 1812-2566.
3. CIOBU, E. Sisteme internaționale. In: Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice / Coord. Valentina Teosa și al. Chișinău: CEP USM, 2016, p.44-55. ISBN 978-9975-71-828-8.
4. COJOCARU, Gh. Politica externă a Republicii Moldova: Studii. Chișinău: CIVITAS, 2001. 205 p. ISBN 9975-936-75-X.
5. JUC, V. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Chișinău: „Tipogr.-Sirius” SRL, 2011. 248 p. ISBN 978-9975-4222-5-3.
6. JUC, V., UNGUREANU, V. Interesele geopolitice ale marilor puteri și impactul lor asupra securității naționale a Republicii Moldova. Chișinău: [s.n.], 2016. 168 p. ISBN 978-9975-3043-6-8.
7. MÎNĂSCURTĂ, C., GÎNCU, A. Interesele geopolitice ale Federației Ruse în spațiul post-sovietic: tendințe de utilizare «soft power». In: Conferința științifică internațională «Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții», 14 noiembrie 2014. Chișinău: [s.n.], 2015, Vol. 1, pp. 110-115. ISBN 978-9975-53-564-9.
8. SACA, V. Interesul național al Republicii Moldova în contextul extinderii Uniunii Europene. In: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice. 2010, Nr. 3 (154), pp. 37-43. ISSN 1857–2294.
9. SEREBRIAN, O. Rusia la răspântie: geoistorie, geocultură, geopolitică. Chișinău: Cartier, 2014, 152 p. ISBN: 9789975799386.

b) în limba engleză:

10. BENCHECI, D. The danger of the transnistrian conflict toward the European security. In: Moldoscopia: (probleme de analiză politică). 2010, Nr.4 (LI), pp. 188-194. ISSN 1812-2566.
11. BEYER, J., WOLFF, S. Linkage and leverage effects on Moldova's Transnistria problem. In: East European Politics. 2016, Issue 3, volume 32, pp. 335-354. ISSN: 2159-9165.
12. DEVYATKOV, A. Giving «Asymmetric Response» to the EU: Russian Soft Power Experiment in Transnistria. In: CEURUS EU Russia Papers. 2014, Nr.17, 20 p. ISSN 2228-1282.
13. FRIEDMAN, G. Flashpoints: The Emerging Crisis in Europe. New York: Doubleday Publishing Group, 2015, 258 p. ISBN 038553633X.
14. KENNEDY, R. The limits of soft balancing: the frozen conflict in Transnistria and the challenge to EU and NATO strategy. In: Small Wars & Insurgencies. 2016, Issue 3, volume 27, pp. 512-537. ISSN: 0959-2318.
15. MAKARYCHEV, A. Russia's Moldova Policy. Soft Power at the Service of Realpolitik? In: PONARS Eurasia Policy Memos [online]. 2010, Nr. 94, 5 p. [cit. 08.04.2017]. Disponibil: http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos/pdf/pepm_094.pdf
16. MEDICO, Del N. A Black Knight in the Eastern Neighbourhood? Russia and EU Democracy Promotion in Armenia and Moldova. In: EU Diplomacy Papers [online]. October 2014, Nr. 7, 43 p. [cit. 08.04.2017]. Disponibil: http://aei.pitt.edu/58682/2/edp_7_2014_del_medico.pdf

17. O'LOUGHLIN, J. Divided space, divided attitudes? Comparing the Republics of Moldova and Pridnestrovie (Transnistria) using simultaneous surveys. In: Eurasian Geography and Economics. 2013, Issue 2, volume 54, pp. 227-258. ISSN: 1538-7216.
18. ȚÎCU, V. Dniester region in the geostrategy of Russian Federation. În: Studia Securitatis. Sibiu. 2014, Nr. 3, pp. 55-64. ISSN: 1843-1925.
19. WOENREL, S. Moldova: Background and U.S. Policy. Congressional Research Service Report [online]. April 2014, 13 p. [citat 08.02.2019]. Disponibil: https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc122342/m1/1/high_res_d/RS21981_2012_Aug27.pdf
- c) în limba franceză:**
20. DREVET, J-F. La Moldavie à la porte de l'Europe. In: Futuribles. 2009, Nr. 356, pp. 51-56. ISSN: 0337-307X
21. PARMENIER, F. Quelle place pour l'Union européenne a l'Est? Eléments de prospective sur le Partenariat oriental. In: Terra Nova-Note [online]. 9 Juillet 2014, 14 p. [citat 08.04.2017]. Disponibil: <http://tnova.fr/etudes/quelle-place-pour-l-union-europeenne-a-l-est-elements-de-prospective-sur-le-partenariat-oriental>
- d) în limba rusă:**
22. БРЫСЯКИНА, Л.А. Взаимодействие Российской Федерации и Республики Молдова в контексте укрепления безопасности. В: Среднерусский вестник общественных наук. 2008, Nr. 2 (7), с. 103-111
23. БУКАТАРУ, И. Роль Российской Федерации в урегулировании приднестровского конфликта. In: Moldoscopie: (probleme de analiză politică). 2014, Nr. 1 (LXIV), pp. 176-182. ISSN: 1812-2566.
24. ВИНУКОВ, Е.Ю. и др. Конфликт двух интеграций. Москва: «Экон-Информ», 2015. 241 с. ISBN 978-5-9906244-0-5.
25. ГОРИНЧОЙ, Ю. Меняющиеся геополитические приоритеты в трансформирующемся мире. In: Moldoscopie: (probleme de analiză politică). 2014, Nr. 1 (LXIV), pp. 200-207. ISSN: 1812-2566.
26. ГРИНБЕРГ, Р. О новой концепции внешней политики Российской Федерации. В: Международная жизнь [online]. 2012, Nr. 11, с. 72-89 [citat 01.09.2019]. Disponibil: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/767>
27. КОБРИНСКАЯ, И. Восприятие России восточноевропейскими государствами СНГ: Украиной, Беларуссией, Молдовой. В: Россия 2020 глазами соседей в Центрально-восточной Европе, Балтии и СНГ / науч. рук.: В.Г. Барановский. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, с. 79-97. ISBN 978-5-9535-0326-6. 171 с.
28. ЛУКИН, А. Внешняя политика России: необходим курс на сосредоточение. В: Международная жизнь [online]. 2012, Nr. 9, с. 63-73 [citat 01.09.2019]. Disponibil: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/736>
29. МУХАМЕТШИН, Ф. Российско-молдавские отношения через призму меняющейся региональной архитектуры. В: Международная жизнь [online]. 2016, Nr. 6, с. 38-48 [citat 01.09.2019]. ISSN: 0130-9625. Disponibil: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/1495>
30. НАЗАРИЯ, С. Характер внешней политики Республики Молдова: дилемма «East-West» или многовекторность? In: Moldoscopie: (probleme de analiză politică). 2014, Nr. 1 (LXIV), с. 207-213. ISSN: 1812-2566.
31. ОГНЕВА, В.В., БРЫСЯКИНА, Л.А. Россия и Молдова в поиске оптимального формата сотрудничества. В: Научные ведомости Белгородского Государственного Университета. 2011, Выпуск 18, № 7 (102), с. 273-279. ISSN 2075-4558.
32. РОМАН, А., НАЗАРИЯ, С. Молдавское государство в системе современных международных отношений. В: Проблемы управления. 2008, Nr. 1 (26), с. 52-57.
33. РЯБОВ, А. Перспективы отношения к России в странах Центральной и Восточной Европы (ЦВЕ). В: Россия 2020 глазами соседей в Центрально-восточной Европе,

- Балтии и СНГ / науч. рук.: В.Г. Барановский. Москва: ИМЭМО РАН, 2011, с. 37-44. ISBN 978-5-9535-0326-6. 171 с.
34. СЕЛИВАНОВА, И.Ф. Внешняя политика Молдавии. В: Внешняя политика новых независимых государств: сбор. науч. ст. Ред. Б.А. ШМЕЛЁВ. Москва: ИЭ РАН, 2015, с.34-69. ISBN 978-5-9940-0562-0.
 35. СОЛОМОН, К. «Восточное партнерство» и европейская перспектива Республики Молдова. В: Восточное партнерство. Цели-опыт-вызовы / науч. ред.: П. Байор. Краков: Ksiegarnia Akademicka, 2013, с. 171- 176. ISBN 978-83-7638-419-1.
 36. ТКАЧ, А. Восточное направление «политики соседства» Европейского Союза: перспективы для Республики Молдова. In: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova, Științe socioumanistice. Vol. 2. Chisinau: CEP USM, 2014, с. 195-198. ISSN 1857-2588.
 37. ТКАЧ, А. Тенденции и особенности развития молдо-российских отношений в современных геополитических реалиях. В: Conferința științifică națională cu participare internațională «Integrare prin cercetare și inovare». Chișinău, 9-10 Noiembrie 2017: Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2017. с. 339-342. ISBN 978-9975-71-701-4.
 38. ТКАЧ, А., ЧЕБОТАРЬ, С. Теоретико-концептуальные основы внешней политики, процесса интеграции и международной системы. В: International Journal of Innovative Technologies in Social Science. July 2018, Nr. 5 (9), Vol. 1, с. 29-38. ISSN 2544-9338.
 39. ТКАЧ, А. Процессы европейской и евразийской интеграции как факторы влияния на молдо-российские отношения. In: International conference „Interdisciplinary aspects of contemporary higher education”: supplement of the Interdisciplinary study review „C. Stere”: I edition, Chisinau, May 10th, 2018. Iași: Vasiliana '98, 2019. с.209-215. ISBN 978-973-116-631-5.
 40. ТКАЧ, А. Внешнеполитическая стратегия конвергенции интересов Республики Молдова в рамках процессов европейской и евразийской интеграции. В: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice. 2019, Nr. 3 (181), с. 233-253. ISSN 1857-2294.
 41. ТКАЧ, А. Консенсус внешнеполитических партнёров Республики Молдова в условиях геополитических противоречий. В: Conferința științifică națională cu participare internațională «Integrare prin cercetare și inovare». Chișinău, 7-8 Noiembrie 2019: Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2019. с. 150-155. ISBN 978-9975-71-701-4.
 42. ЦУРКАН, В., МОШНЯГА, В. Республика Молдова на перепутье Европейский Союз vs Таможенный Союз. В: Восточное партнерство. Цели-опыт-вызовы / науч. ред.: П. Байор. Краков: Ksiegarnia Akademicka, 2013, с. 191-199. ISBN 978-83-7638-419-1.
 43. ЧЕБОТАРЬ, С., СТЕРКУЛ, Н. На перепутье: Республика Молдова и ее отношения с ЕС и Россией. В: Детерминанты и перспективы политики европейской интеграции Республики Молдова / науч. ред.: П. Байор. Краков: Ksiegarnia Akademicka, 2014, с. 19-31. ISBN: 978-83-7638-646-1.
 44. ШЕВЧЕНКО, А.М. Торгово-экономические связи России с Молдавией: состояние и перспективы. В: Проблемы национальной стратегии. 2015, Nr. 4 (31), с.114-137. ISSN 2079-3359.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

1. Articole în reviste de circulație internațională:

1. **ТКАЧ А.** Роль СНГ в процессе формирования политико-правовой основы молдо-российских отношений. In: Вестник Науки и Творчества, 2018, Nr. 8, с. 5-10. Kazan, Rusia.

2. Articole în culegeri naționale:

1. **ТКАЧ А.** Внешнеполитическая стратегия конвергенции интересов Республики Молдова в рамках процессов европейской и евразийской интеграции. In: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2019, Nr. 3 (181), с. 233-252.

2. **ТКАЧ А.** Политико-правовые аспекты молдо-российского торгово-экономического сотрудничества. In: Studia Universitatis Moldaviae. Seria «Științe sociale», Nr. 3 (123), 2019, с. 52-58.

3. **ТКАЧ А.** Фундаментальные основы швейцарской национальной идентичности как фактор евроскептицизма. In: Studia Universitatis Moldaviae. Seria «Științe sociale», Nr. 3 (133), 2020, с. 276-284.

4. **ТКАЧ А.** Историография молдо-российских отношений в контексте процессов европейской и евразийской интеграции в публикациях российских и молдавских исследователей. In: Studia Universitatis Moldaviae. Seria «Științe sociale», Nr. 8 (118), 2018, с. 197-208.

5. **ТКАЧ А.** 25 лет молдо-российских дипломатических отношений: в поисках приоритетов стратегического партнерства. In: Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare, Nr. 1 (17), 2017, с. 42-55.

6. **ТКАЧ А.** Подходы к исследованию молдо-российских отношений в контексте процессов европейской и евразийской интеграции. In: MOLDOSCOPIE (PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ), Nr. 2 (LXXVII), 2017, с. 186-199.

3. Materiale / teze la conferințe internaționale:

1. **ТКАЧ А.** Реконфигурация внешней политики Республики Молдова в контексте европейской интеграции и сотрудничества с Российской Федерацией и СНГ. In: LXXVII Международная научно-практическая конференция «Экономика и мир в современном научном мышлении: время перемен», 29 octombrie, Kazan, Rusia, 2019 - materialul a fost publicat în revistă științifică Science Time, Kazan, Rusia. 2019, № 10, с. 8-31.

2. **ТКАЧ А., ЧЕБОТАРЬ С.** Теоретико-концептуальные основы внешней политики, процесса интеграции и международной системы. In: III International Scientific and Practical Conference „Social and Economic Aspects of Education in Modern Society” 18 iunie, Varsovia, Polonia, 2018 - materialul a fost publicat în revistă științifică International Journal of Innovative Technologies in Social Science, Varsovia, Polonia, 2018, № 5 (9), Vol. 1, July 2018, с. 29-38.

4. Materiale / teze la conferințe internaționale din Republica Moldova:

1. **ТСАСІ А.** Процессы европейской и евразийской интеграции как факторы влияния на молдо-российские отношения. In: The International Conference „Interdisciplinary Aspects of Contemporary Higher Education” American University in Moldova, 10 May, Chisinau, 2018 - materialul a fost publicat în revistă științifică International conference „Interdisciplinary aspects of contemporary higher education”: supplement of the Interdisciplinary study review „C. Stere”: I edition, Chisinau, May 10th, 2018. Iași: Vasiliana '98, 2019, с.209-215.

5. Materiale/ teze la conferințe naționale cu participarea internațională din Republica Moldova:

1. **ТКАЧ А.** Консенсус внешнеполитических партнёров Республики Молдова в условиях геополитических противоречий. In: Conferința științifică națională cu participare internațională «Integrare prin cercetare și inovare». Chișinău, 7-8 Noiembrie 2019: Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2019. с. 150-155.

2. **ТКАЧ А.** Тенденции и особенности развития молдо-российских отношений в современных геополитических реалиях. In: Conferința științifică națională cu participare internațională «Integrare prin cercetare și inovare». Chișinău, 9-10 Noiembrie 2017: Rezumate ale comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2017. с. 339-342.

ADNOTARE

TCACI Anatoli, „Relațiile moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus euroasiatice”, teza de doctor în științe politice, Chișinău, 2021.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 326 de titluri, 4 anexe, 155 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 12 de lucrări științifice.

Cuvinte cheie: relațiile moldo-ruse, politică externă, proces integraționist, sistem internațional, strategie de politică externă, parteneriat strategic, interes național, Republica Moldova, Federația Rusă, Uniunea Europeană, Comunitatea Statelor Independente, Uniunea Economică Eurasiatică.

Scopul lucrării constă în cercetarea stării și evaluarea potențialului relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste în cadrul asociațiilor existente Uniunea Europeană și Uniunea Economică Eurasiatică și determinarea abordării strategice a politicii externe Republicii Moldova în noile realități geopolitice.

Obiectivele cercetării: analiza istoriografiei străine a studiului relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene și eurasiatice; analiza istoriografiei din Republica Moldova a studiului relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene și eurasiatice; identificarea abordărilor teoretico-conceptuale ale relației triadice „politică externă-proces de integrare-sistem internațional”; determinarea metodologiei de cercetare a relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene și eurasiatice; investigarea cadrului politico-juridic de cooperării bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă; reliefa specificului reconfigurării politicii externe a Republicii Moldova în cadrul procesului de integrare europeană și a relațiilor cu Federația Rusă și CSI; identificarea strategiei de politică externă de convergență a intereselor Republicii Moldova în cadrul proceselor integraționiste europene și eurasiatice; evaluarea potențialului și a perspectivelor parteneriatului strategic al Republicii Moldova cu Federația Rusă în condițiile noi.

Noutatea și originalitatea științifică cercetării „Relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus euroasiatice”, rezultă din faptul că: pentru prima dată în literatura de specialitate s-a încercat analiza procesului de reconfigurare a politicii externe a Republicii Moldova și evoluția relațiilor cu Federația Rusă în contextul proceselor integraționiste; se dezvăluie gradul de influență a mediului sistemului internațional (procese geopolitice) asupra politicii externe și potențialul realizării interesului național în condițiile de concurență între asociații integraționiste și centrele de putere; la nivel teoretic și conceptual, a fost prezentată interconectarea „politicii externe - procesul de integrare - sistemul internațional”, care a stat la baza propunerii „strategiei de convergență a politicii externe”.

Problema științifică importantă soluționată prin dezvoltarea unei viziuni holistice a interdependenței politicii externe și a proceselor integraționiste în cadrul unui sistem de transformare a relațiilor internaționale, un fapt care în realitățile geopolitice moderne determină natura și dinamica relațiilor bilaterale dintre Republica Moldova și Federația Rusă și orientarea politicii externe în contextul proceselor integraționiste. A fost determinat gradul de influență a factorilor de mediu, a centrelor de putere și a divizării politice interne în procesul de formulare și implementare a politicii externe a Republicii Moldova.

Semnificație teoretică constă în completarea bazelor teoretice și metodologice fundamentate și motivate științific ale naturii interdisciplinare a studiului relațiilor internaționale și a politicii externe; în dezvoltarea unui cadru conceptual care să reflecte tendințele unei abordări științifice a studiului relațiilor moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene și eurasiatice și identificarea interdependenței și influenței proceselor internaționale asupra naturii politicii externe; în formularea definițiilor, argumentarea științifică a relației dintre conceptele de „politică externă”, „proces de integrare”, „sistem internațional” și condiționalitatea acestora; să justifice necesitatea dezvoltării cooperării cu asociațiile integraționiste din Vest (Uniunea Europeană) și de Est (CSI, Uniunea Economică Eurasiatică), prin „strategia de convergență” propusă, care contribuie la dezvoltarea parteneriatului strategic cu Federația Rusă și la punerea în aplicare a unui interes național consolidat.

Valoarea aplicativă: constă în strategia de politică externă propusă, care reprezintă baza pentru o analiză de specialitate a experților din instituții specializate, cum ar fi Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Parlamentul Republicii Moldova și discuția publică a fundamentelor conceptuale ale politicii externe în realitățile geopolitice moderne.

Implementarea rezultatelor științifice: teza de doctor a fost elaborată în cadrul Școlii doctorale Științe Sociale, Universitatea de Stat din Moldova.

АННОТАЦИЯ

ТКАЧ Анатолий, «Молдо-российские отношения в контексте процессов европейской versus евразийской интеграции», диссертация на соискание учёной степени доктора политических наук, Кишинэу, 2021.

Структура диссертации: введение, четыре главы, выводы и рекомендации, список литературы из 326 источников, 4 приложения, 155 страниц основного текста. Результаты исследования опубликованы в 12 научных работах.

Ключевые слова: Молдо-российские отношения, внешняя политика, процесс интеграции, международная система, внешнеполитическая стратегия, стратегическое партнёрство, национальный интерес, Республика Молдова, Российская Федерация, Европейский Союз, Содружество Независимых Государств, Евразийский экономический Союз.

Цель работы заключается в анализе состояния и оценке потенциала молдо-российских отношений в контексте интеграционных процессов в рамках существующих объединений Европейский Союз и Евразийский Экономический Союз и определении стратегического подхода в реализации внешней политики Республики Молдова в новых геополитических реалиях.

Задачи исследования: анализ зарубежной историографии исследования молдо-российских отношений в контексте процессов европейской и евразийской интеграции; анализ молдавской историографии исследования молдо-российских отношений в контексте процессов европейской и евразийской интеграции; выявление взаимосвязи теоретико-концептуальных основ внешней политики, процесса интеграции и международной системы; анализ методологии исследования молдо-российских отношений в контексте процессов европейской и евразийской интеграции; исследование политико-правовой базы двустороннего сотрудничества Республики Молдова и Российской Федерации; выявить специфику реконфигурации внешней политики Республики Молдова в рамках процесса европейской интеграции и отношений с Российской Федерацией и СНГ; определение внешнеполитической стратегии конвергенции интересов Республики Молдова в рамках процессов европейской и евразийской интеграции; идентификация потенциала и перспектив стратегического партнёрства Республики Молдова и Российской Федерации в новых условиях.

Научная новизна и оригинальность исследования «Молдо-российских отношений в контексте процессов европейской versus евразийской интеграции», исходит из того, что: впервые в специализированной литературе была предпринята попытка анализа процесса реконфигурации внешней политики Республики Молдова и эволюции отношений с Российской Федерацией в контексте интеграционных процессов; выявлена степень влияния среды международной системы (геополитических процессов) на внешнюю политику и потенциал реализации национального интереса в условиях конкуренции интеграционных объединений и центров силы; представлена на теоретико-концептуальном уровне взаимосвязь «внешней политики - процесса интеграции - международной системы», которая легла в основу предложенной «внешнеполитической стратегии конвергенции».

Значимая научная проблема решена посредством разработки целостного представления взаимообусловленности внешней политики и процессов интеграции в рамках трансформирующейся системы международных отношений, факт, который в современных геополитических реалиях определяет характер и динамику двусторонних отношений Республики Молдова с Российской Федерацией и направление внешней политики в контексте интеграционных процессов. Была определена степень влияния факторов внешней среды, центров силы и внутривнутриполитического раскола в процессе формулирования и реализации внешней политики Республики Молдова.

Теоретическая значимость исследования заключается в дополнении научно обоснованных и аргументированных теоретико-методологических основ междисциплинарного характера изучения международных отношений и внешней политики; в разработке концептуальной основы, отражающей тенденции научного подхода в изучении молдо-российских отношений в контексте процессов европейской и евразийской интеграции и выявлении взаимообусловленности и влияния международных процессов на характер внешней политики; в формулировании определений, научной аргументации взаимосвязи между понятиями «внешняя политика», «процесс интеграции», «международная система» и их обусловленности; в аргументировании необходимости развития внешнеполитического сотрудничества с интеграционными объединениями на Западе (Европейский Союз) и Востоке (СНГ, Евразийский экономический союз), посредством предложенной „стратегии конвергенции“, способствующей развитию стратегического партнёрства с Российской Федерацией и реализации консолидированного национального интереса.

Прикладная значимость работы заключается в представленной внешнеполитической стратегии, являющейся основой для экспертного анализа специалистов из профильных учреждений, как Министерство Иностранных Дел и Европейской Интеграции, Парламента Республики Молдова и общественного обсуждения концептуальных основ внешней политики в современных геополитических реалиях.

Имплементация научных результатов. Диссертация разработана в рамках Докторской Школы Социальных Наук, Молдавского Государственного Университета.

ANNOTATION

TCACI Anatoli, „Moldovan-Russian relations in the context of European versus Eurasian integration processes”, PhD thesis in political science, Chisinau, 2021.

PhD thesis structure: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography that consists of 326 works, 4 annexes, 155 pages of the main text. The obtained results are published in 12 scientific works.

Keywords: Moldovan-Russian relations, foreign policy, integration process, international system, foreign policy strategy, strategic partnership, national interest, Republic of Moldova, Russian Federation, European Union, Commonwealth of Independent States, Eurasian Economic Union.

The purpose of the thesis: consists in investigation the state and assess the potential of Moldovan-Russian relations in the context of existing integration associations of the European Union and the Eurasian Economic Union and to determine a strategic approach to the implementation of the foreign policy of the Republic of Moldova in the new geopolitical realities.

Research objectives: analysis of foreign historiography of the study of Moldovan-Russian relations in the context of the processes of European and Eurasian integration; analysis of Moldavian historiography of the study of Moldovan-Russian relations in the context of the processes of European and Eurasian integration; identification of the relationship between the theoretical and conceptual foundations of foreign policy, the integration process and the international system; analysis of the research methodology of the Moldovan-Russian relations in the context of the processes of European and Eurasian integration; study of the political and legal framework for bilateral cooperation between the Republic of Moldova and the Russian Federation; identify the specifics of reconfiguration of the foreign policy of the Republic of Moldova as part of the process of European integration and relations with the Russian Federation and the CIS; determination of the foreign policy strategy for the convergence of interests of the Republic of Moldova in the framework of the processes of European and Eurasian integration; identification of the potential and prospects of the strategic partnership of the Republic of Moldova and the Russian Federation in the new conditions.

Scientific novelty and originality the research „Moldovan-Russian relations in the context of the processes of European versus Eurasian integration”, proceeds from the fact that: for the first time in specialized literature an attempt was made to analyze the process of reconfiguration of the foreign policy of the Republic of Moldova and the evolution of relations with the Russian Federation in the context of integration processes; the degree of influence of the environment of the international system (geopolitical processes) on foreign policy and the potential for the realization of national interest in the conditions of competition between integration associations and centers of power is revealed; presented at the theoretical and conceptual level the relationship of „foreign policy - the process of integration - the international system”, which formed the basis of the proposed „foreign policy strategy of convergence”.

A significant scientific problem has been solved by developing a holistic view of the interdependence of foreign policy and integration processes within the framework of a transforming system of international relations, a fact that in modern geopolitical realities determines the nature and dynamics of bilateral relations between the Republic of Moldova and the Russian Federation and the direction of foreign policy in the context of integration processes. The degree of influence of environmental factors, centers of power and internal political split in the process of formulating and implementing the foreign policy of the Republic of Moldova was determined.

The theoretical significance of the study is to supplement the scientifically sound and reasoned theoretical and methodological foundations of the interdisciplinary nature of the study of international relations and foreign policy; in developing a conceptual framework reflecting the trends of a scientific approach to the study of Moldovan-Russian relations in the context of European and Eurasian integration processes and identifying the interdependence and influence of international processes on the nature of foreign policy; in the formulation of definitions, the scientific argumentation of the relationship between the concepts of „foreign policy”, „integration process”, „international system” and their conditionality; to justify the need to develop foreign policy cooperation with integration associations in the West (European Union) and East (CIS, Eurasian Economic Union), through the proposed „convergence strategy”, which contributes to the development of strategic partnership with the Russian Federation and the implementation of a consolidated national interest.

Applied value of the work lies in the presented foreign policy strategy, which is the basis for an expert analysis of specialists from specialized institutions such as the Ministry of Foreign Affairs and European Integration, the Parliament of the Republic of Moldova and public discussion of the conceptual foundations of foreign policy in modern geopolitical realities.

Implementation of scientific results: the work is elaborated at the Doctoral School of Social Sciences of the Moldavian State University.

TCACI ANATOLI

**RELAȚIILE MOLDO-RUSE IN CONTEXTUL PROCESELOR
INTEGRAȚIONISTE EUROPENE VERSUS EUROASIATICE**

**SPECIALITATEA 562. 02 – ISTORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE
ȘI POLITICII EXTERNE**

Rezumatul tezei de doctor în științe politice

Aprobat spre tipar: data
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar.: ...

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj ... ex...
Comanda nr.

Centrul Editorial – Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60,
Chișinău, MD – 2009.